

М К О У
«Р. ХАЛИКЪОВАН ТІВАРУНИХЪ ГАЛАЙ КЪУЛАН-СТІАЛРИН ЮКЪВАН ШОЛА»

ПРОЕКТДИННИ АХТАРМИШУНИН КІВАЛАХ

Хайи чІал хуьнин карда хизандин везифаяр

Гъазурайди:
8-класдин ученица Шихрагимова Ш.

Регьбер:
СердEROва Т.И.

Проектдинни ахтармишунин ківалахдин паспорт

1.Проект ғазурайди:

Шихрагимова Шамсият Имирбеговна
8-классдин ученица.

2.Проектдин реғыбер:

СердEROва Т.И.-лезги чіаланни
литературадин муаллим.

3.Проектдин кыил:

«Хайи чіал хуьнин карда хизандин
везифаяр».

4.Проектдин метлебap:

1.Чіал хуьнин рекье хизандин
везифаяр тайинарун.
2.Сифте чіалакай чирвилер гузвай чка
тайинарун; ціийи делилар жағыурун;
дидевилин везифа эвелимжи алат
тирди кьейдун; хайи чіал кіан хуь-
нин ғыссер кутун, чіал геғыеншарун.

5.Маса предметрихь
алакьа:

Дидед чіал, литература, тарих, музыка,
искусство.

6.Проектдин жуьре:

Проектно-исследовательский ківалах:
суьғыбет, интервью, кьугьун, газетрай
ва журналрай макьалаар веревирд
авун, муаллимрихь галаз консульта-
ция авун.

7.Ківалахдин жуьре:

Авторвилин (са касдин)

8. Ишлемишунин рекьяй
проектдин жуьре:

Вири школадин

9.Ківалах тамамарзавай
вахтуниз килигна,
проектдин тип:

Яргьал вахтунин жуьре (долгосрочный)

10.Проектдин заказчик:

Стіал Сулейманан райондин УО.

11. Муаллим патал проектдин
метлеб:

Аялрин чирвилер геғыеншарун,
чіалан метлеблувал ачухарун.

12.Проектдин этапap:

1.Ғахьунин, ғазур хьунин этап.
Аялар проектдихь галаз танишарун ва

13.Аннотация.

тапшуругъар гун.

2.Проектдин мана-метлеб ачухарун
патал вахт тайинарун;

а) материал ківатлун;

б) Агъмедпашаеврин хизандихъ
гуъруьшмиш хъун;

в) Назлухалум бадедихъ таниш хъун;

3.Проектдин нетижаяр къун;

4.Муаллимринни аялрин ківалах алакъя-
даваз гуьнгуйна тун ва ам безетмишун,
презентация туьклуьрун.

Проектда ахтармишнавай малуматрин
нетиха къалурун. Тухванвай ківалахдай
нетиха яз къвезмай несилриз чІал хуьнин
ва ам чирунин карда хизандин везифа
жавабдарди ва эвелимжиди тирди къейд
авун.

Проектдин ківалах тухунин этапар:

1. Аял проектдихъ галаз танишарун ва тапшуругъар гун.
2. Анкетирование тухун.
3. Шиирар кІелун.
4. Хизандин бине – дидедикай суьгъбет.
5. Назлухалум дидедихъ галаз гуъруьш (видео)
6. Мислимат Агъмедпашаевадин биография (чІалакай шиир)
7. Видео – Мислимат дидедикай рикІел хкунар.
8. Саират Агъмедпашаевадихъ галаз суьгъбет (рубаияр кІелун)
9. Агъмедпаша Агъмедпашаевакай суьгъбет (шииррай бендер кІелун)
10. Видео – хизандай.
- 11.Эхиримжи нетиха арадал гъун.
- 12.Ківалахдин презентация.

Къулан-Стлалрин юкъван школадин 8-классдин ученица

Шихрагимова Шамсият

Чи проект

"Хайи члал хуьнин карда хизандин везифаяр"

Проект гъазурдайла, чна ихьтин месэлайрал кIвалахна:

- 1. Члехи классрин аялрин арада анкетирование тухун.*
- 2. Зарийрин эсеррай члалан къуватлувал къейдзавай бендер хкягъун.*
- 3. Хейлин йисара хуьре жуьреба-жуьре кIвалахрал зегьмет члугур
яшлу Назлухалум бадедихъ галаз таниш хъун.*
- 4. Шаир М. Агъмедпашаева рикIел хкуниз талукъ яз, адан хизан-
дихъ галаз гуьруьш.*
- 5. Вири кIвалахдин нетижа къуна, проект кылиз акъудун.*

*Яшайишда пуд затл ава чаз масан:
Сад диде я, сад хайи члал, сад Ватан.
Вучиз гъейри члал аквазва ваз хъсан?
Хайи члалаз ая гъуьрмет, эй инсан!*

Инсан дуьньядиз къведалди, члала гуьзлемишзава, дидедин лайлайдихъ галаз ада инсан члехи ийизва ва ахпа гурлу яшайишдин гегъенш майданриз акъудзава. Гъикъван члалар и гегъенш майданра инсандиз чир хъайитлани, вичин хайи дидедин члал сад лагъай чкадал хъана кланда. Рахун, фагъум-фикирни хайи члалал авуна кланда.

Дидед члал бейнида гъатун патал, сифте нубатда ам хизанда кланарна, адал сифте гафунилай рахаз гатлунна кланда. Иллаки и месэлада диде-бубайрин везифа къетленди я. Гъар са хизанда и кар адетдиз элкъуьрун герек я.

Члал чирун ва тербия гун хизанри, диде-бубайри муаллимрал, абуруни диде-бубайрал вегъена кландач. И уртах кар санал, гъил-гъиле къуна тамамарна кланда. Инал гъевессузвал къалурун садазни кутугнавач.

Члал миллетдин ва халкъдин асул бине тайинарзавай къилин шартл я. Дидедин члал инсандиз гъамиша пак, эвез авачир алапатдин девлет я.

Чи члал квахъ тавун патал герекди анжах са шартл я: аялриз сифте хизанда, ахпа мектебда дидед члал чирун.

*Дидед члалан атайла сес,
Артух жеда мадни гъевес.
Вун зи чан я, вун зи гъава,
Дидед члал я дердин дава.
Гъ. Уьзденов.*

Проектдин тема цIинин йисузни Мислимат Агъмедпашаевадин хизандихъ галаз алакълалу авун адан тIварцIиз гъуьрмет авунин лишан я. 2021-йисан 5-декабрдиз Мислимат Агъмедпашаева чавай гъамишалугъ яз къакъатна. ЦIинин члал хуьнин рекъе тухузвай мярекатар чна гъадаз бахшзава.

Амукьдайди аферин я

*Авач валай багъа затI гъич дуьньядиз масан.
Чир хьухъ жуваз са вун тирди, чизвачтIа, Инсан.
Гъуцари вал ихтибарна дуьньяда вири...
Вафалу хьухъ и дуьньядиз, жувал чан гъайи.
Мугъман тирди алудмир на жуван рикелай,
ЗатIни гвачиз хъфирдини чир хьухъ чилелай.
Амукьдайди аферин я, къазанмишай на,
Гъейри такваз, залан нефес чIугвамир вуна.
Мергъеметлу хьухъ, тежердаз гуз хьуй са куьмек,
Жуван зегъмет квачир девлет жемир ваз герек.
Вегъ гъар са кам фагъумна, жув жувахъ агъуна.
Данкоди хъиз, дуьз рехъ къалур, жув маяк къуна.
Вахкуз алахъ чили вав гай вахкуз тежер бурж,
ТахъайтIа ваз гъазурнава жегъеннедин гуж.
Баркалладин къуьнерал яхъ гъар са кар вуна.
Чир хьухъ, инсан, садра я ваз акварди дуьнья!*

Проектдин кIвалахдив чун чIехи классрин арада анкетирование тухунилай башламишна.

Анкетированидин суалар ихътинбур тир:

- 1. Квез лезги члал кландани?*
- 2. Куь хизанда гъи члалал рахазва?*
- 3. Ваз лезги члалан махар, мисалар чидани?*
- 4. Сифте лезги махар гъинай ван хъана?*
- 5. Квез лезги къугъунар чидани?*
- 6. Квез чиз, лезги члал чир хъун гележегда герек яни?*

Сифтегъан суалдиз вирида "эхъ" жаваб гана.

2-суалдиз жаваб:

Лезги члалал рахазва 80%, урус члалал –15% ва какахъна (урус ва лезги члалал) рахазва 5%.

3-суалдиз жаваб:

-Махар, мисалар чидайбурун къадар 90% хъана.

4-суалдиз жаваб:

- Сифте яз лезги махар аялриз:

- 1) клвале члехибурувай-20%;*
- 2) ясли-бахчада, школада-70%;*
- 3) телевизордай-10%-диз ван хъана.*

5. Лезги къугъунар чизвайбурун къадар 50% хъана.

6. Лезги члал гележегда герек тирди, ам важиблу тирди 85% аялри кхъена.

Анкетирование тухунин метлеб ихътинди тир:

1. Чалан важиблувал къейд авун.
2. Чал чирунин карда хизандин везифа тайинарун.

Ганвай жавабар фикирда кьурла, алай вахтунда бязи аялриз ясли-бахчадиз, школадиз кьведалди, лезги махар, мисалар ерли чизвач.

Хизанда и кваллахдиз артух фикир гузмач. Чалан къайгъуда вири сад хъиз авач. Эвелимжи чал чириз хизандилай гатлунна кланда.

*Чи дидед чал тушни мегер эбеди,
Лайлай ягъиз чирначни чаз дидеди?
Виш йисалай гъи чал жеда Куьреда?
Чал квахъайла, гъейрияр чал хъуьреда.
Ам чи намус, виждан, иман, абур я,
Ширин, назик чи халкъдиз хас сабур я.
Чирин, чирин, ягъалмиш куьн жемир гъич,
Чал квахъай халкъ чилерилай квахъда вич.*

Къ. Фазил.

Гъар са хизандин бине диде я. Хайи чалан сесер куьрпе аялдиз дидедин меце-

лай ван къвезва. Сифте лайлай, тавазивилер аялдиз дидедин сивяй ван хъуй!

*Сифте лайлай, эвел гъарай,
Дидед члалал ван хъана заз.
-Чан-чан,- лугъуз, мецел рахай
Дидедин члал клан хъана заз.*

Р. Салманов.

Виликан вахтарилай инихъди гъикъван зегъметар, азабар хизанда дишегълидал ацалтзаватлани, хайи веледриз чирвилинни ахлакъдин тербия гун диде-дишегълидин хиве амукъзава.

*Куъне бахтсузвал, риклер гана чаз,
Халкъдин кар патал тежедай секин,
Азад, ишигълу рекьер гана чаз,
Хуън патал пакдиз жуван члал везин.*

Р. Салманов.

Назлухалум бадедихъ галаз таниш хъун

Хейлин йисара хуъруън сифте колхозда, ахпа совхозда кIвалахай яшлу **Назлухалум дидедихъ** галаз чун таниш хъана. 7 аялдин диде яз, ада кIвалин-къан, дидевилин везифайрихъ галаз чуьлдани зегъмет чIугуна. Назлухалум дидедиз хайи лезги члалал кхъей хейлин шиирарни ава. Хайи члал халисандиз клани тирвиляй, адаз илгъамдин пай ганва. Чун Назлухалум дидедин кIвализ мугъман хъанвай. Чна адаз чи лезги литературадин тарсуниз теклифна.

-Назлухалум диде, куъ уьмуьрдикай чаз са ихтилат авунай!а кланзавай.

- Чан балаяр, зи уьмуьр лагъайтIа, чи Ватандин виридалайни четин макъамдилай башламиш хъана. Ватандин ЧIехи дяве гатIунай сифте юкъуз хайи зун лап четин аялвал акур сагъиб хъана. И завалди чи хуьрерани уьмуьр чIурнавай. Жувалай чIехи стхаяр, буба, имияр дяведиз рекъе гъатнай, чIехи вахарни кваз фронтдин далу патаз окопар эгъуьниз фенай. Четинвилеризни килиг тавуна, чаз чирвилер къачудай мумкинвал чи диде-бубади гана. Зи буба ва ими къведни муаллимар тир. Дяведиз абур къведни фенай. Ими дяведа гел галачиз квахъна, буба хирер алаз хуьруьз хтанай. Бубади яргъал хуьрерани тарсар гузвай. Диде чунни галаз хуьре авай. Гъа икI чIехи хъайи зун школадиз фенай. Чи хуьре 7-класс акъалтIарна, мад Къасумхуьруьн школа

кѠел хъийидай мумкинвал хъхъаначир. Дидедиз кѠвалин кѠвалахар ийиз куьмек гудай, сифтедай аялзамаз колхозда, ахпа совхоздани кѠвалахна. Гуьгъуьнай за, жуван хизан хъайилани, чуьлда, никѠера, багълара хейлин кѠвалахар авунай.

- Куь уьмуьрда виридалай четин вахт мус хъана?

-Виридалай четин вахт, чан аялар, зи фикирда амайвал, дяведилай гуьгъуьнин йисар тир. Сифте школадиз феѠи чѠавуз зи 7 йис тир. Квез хъиз ихътин михъи клас-сар, къулайвилер авачир, гъатта бязи вахтара чаз тухдалди фуни бес жедачир. Хизан гзаф еке тир, дяведин завалди виридаз гужар авунвай. Хуьре къве аскѠан къазмадикай чаз тарс гудай чка туькѠуьрнай. Марф къвадай вахтунда классдин къениз тѠилини къведай, бегъем чими партални алачир чун зурзас жедай. ЯтѠани чаз кѠвализ хъфиз кѠандачир. КѠвализ хъфейлани, вири хизан гъа са кѠвалин къене хъуниз килиг тавуна, чна тамамвилелди вири тарсар чириз алахъдай. Ихътин четин вахт зи вилерикай исятдани карагзама. Куьне ихътин къулайвилер аваз бязибуру тарсариз яб язавач лагъайла, заз гзаф гъайиф жезва. Бес гъахътин четинвилер акунатѠани, чна чирвиле-рихъ гъамиша ялнай хъи эхир?!

-Чи чІал алай вахтунда авай гьалдикай куьне вуч лугьуда?

-За квез вуч лугьун, чан аялар, хайи чІал квез амай вири чІаларилай кІан ва багъа хъана кІанда. ГьикІ лагъайтІа, хайи чІал куь къуват я. Жуван чІал, хайи диде квез гьикІ кІандатІа, гъа саягъ кІан хъун лазим я. Алай вахтунда куьне артух яб язамач чІалаз, урус чІалал рахаз алакьун квез дамах яз аквазва, жуван чІалал рахаз тахъун айиб тирди чизвач. ЧІехи хъана патарал фейила, жуван чІалал рахадай са мугьман къванни атурай лугьудай вахтарни жеда. Хайи ватандин, багъри чІалан къадир хъухъ, са чІавузни ам гзаф чир хъуникай вучда лугьумир!

-Назлухалум диде, чІал хъсандиз чир хъун диде-бубайрилай аслу яни?

-Эхъ, гьелбетда, чан руш, чІал сифтени-сифте хайи дидеди кІанарна кІанда. Эгер гъар юкьуз кІвале лезги чІалал квехъ рахаз хъайитІа, чІал хъсандиз чир жеда. Амма исятдан девирдин жегъилар фурсуналди чпин веледрихъ урусдалди рахазва. Телефонрай, телевизордай, компьютеррай ван къевезвайдини урус чІалан ван я. Гъаниз килигна, чІалаз артух яб язамач. Заз лугьуз кІанзава квез, гьикъван куьне хайи чІалаз гъуьрметайтІа, гъакъван куь къилин винизвал я.

Гила ихътин шиирни заз кѣлиз кѣанзава квез:

Хайи накъвар - дидед члал

*Гъардаз вичин хайи тир
Диде ватан -Ватан я.
Дидедин члал чир хъунухъ-
Гъакъикъат я, мискъан я.*

*Дидедин члал квадармир,
Диде гадрай мисал я!
Акъатайлан яргъариз,
Дидедин члал -дарман я!*

*«Белиждилай а патахъ
Лезги члал квез герек я?», -
Лугъур гафар балайрин
Къиле твамир, къелет я!*

*Жегъил жаван дидеяр,
Къабула зи насигъат:
«Куъ балайриз дидед члал
Чирна кланда гъакъикъат!»*

*Акъатайла патарал,
Вил жеда куъ инсандихъ,
Дидед члалал рахадай,
Са гъил къадай мугъмандихъ.*

*Урус свасни ава захъ,
Чи хуъруькай хуър хъана.
Гъа заз чидай лезги члал
Зи хтулриз чир хъана.*

*Дидед гафар, лезги члал -
Ам фуни я, гъам кѣвални!
Ракъурмир куъ рикѣлай,
Алат мийир рекъелай!*

**Шаир М. Агъмедпашаева риклел хкуниз
талукъ яз, адан хизандихъ галаз гуьруьш**

Проектдин кбилин паюна заз члал хуьнин женгина вири уьмуьрда зегьмет члугур чи хуьруьнви шаир **Агъмедпашаева Мислиматни** чешне гъиз кланзава:

*Лезги я зун - Шарвилидин неве я,
Куьредин руш, элдин къадим хуьревай...
Зун дагъдин кард, Шарвилидин диде я,
Куьквей гъед хъиз, Данкодин рикл къеневай.*

Стлал Мислимат 1924-йисан августдин вацра дидедиз хъана. Юг гатазвай дидедихъ галаз Мислимат багълара, гуьгъуьнай халичайрин клане, манидин сес япара аваз члехи хъана. Хайи хуьре 7-класс хъсан кьиметралди куьтягна, Къасумхуьруьн муаллимар гъазурдай курсара клелна. Гуьгъуьнлай Кварчагъа ва Вини-Стлалдал мектебра муаллим яз клвалахна.

Гъвечли члавалай халичайрин устадвални чирна. Адан гъиликай хкатай гуьрчег аманатриз вири дуьньядин выставкайрани еке кьимет ганай.

*Ковёр «Жар-птица», сотканная Мислимат Ахмедпашаевой
по заказу Индиры Ганди*

Шаирвили илгъам адаз гъвечли члавалай хас тир. Аял члавалай зегьмет члугваз вердиш хъайи Мислимат Тлагъировна вичин уьмуьрдин эхирдалди шаирвили, диде-вили везифайриз вафалу хъана.

Стлал Мислиматан 2005-йисуз "Дуьнья я ман"..., 2008-йисуз "Кіела, азиз балаяр!", 2014-йисуз "Зи дуьнья", 2018-йисуз "Шиирар", 2019-йисуз "Чи дередин кьегьалар я", 2022-йисан январдиз «Вуч я, Дуьнья, ви эрзиман?» шииррин ктабар чапдай акъатна.

Райондин яратмишдай интеллигенцияди адаз гьуьрметдивди "Шаиррин диде" тIвар ганва.

Хайи члал хуьнин карда Мислимат дидеди гзаф зегьмет члугуна. Адаз и темадай гзаф эсерар ава: "Лезги члал", "Зи лезги члал", "Чал гадармир!", "Гьич рикледай алудмир" ва масабур. Мислимат дидедин "Чал гадармир!" шиир чи школада гьар йисуз лезги члалаз бахшнавай мярекатрал чна эзберзава. Ам алай девирдин жегьилриз эвер гун я.

Чал гадармир!

*"Гьарай, эллер!",-лагъанай квез Эмина,
Ахвар ятла, эхир уях жеда куьн.
Дидедин члал икьраб хъана туьтуьна,
"Бубад ватан! Арха..."- лугьуз, шеда куьн.*

*Хъсан кар тир, дуьньядавай гьар жуьре
Чалар вири чир хьун- им бахт тир еке.
Амма, жуван дидед члалал гьиз леке
Гатлунайтла, миллетдивай жеда куьн.*

*Сад лезги гаф, кьвед урусдал рахайла,
Шад жемир квез: "Эхь, ун, да, нет",-лагъайла,
Дидед члални арха квез чир тахъайла,
Багъри маса гудай йикъал кьведа куьн.*

*Хуьр гадарна, акъатайла шегьердиз,
Элкьвез пехьрен, керекулдин тегьердиз,
Чаз лезги члал чизмач, лугьуз, иердиз,
Миллет течир, бес, гьибурукай жеда куьн?*

*Эй, лезгияр, Шарвилидин тлвар алай,
Зи Лезгистан, ракъинал хьиз зар алай,
Чал гадармир, виридалайни кар алай!
Гьар вахтуна: "Гьайиф..."- лугьуз, шеда куьн.*

Мислимат дидеди вичин хизандиз марифатдин, эдебиятдин, ватанпересвилин сирер ачухна. Вичин веледрилай башламишна, хтулрилайни птулрилай хкечлна, ада члал клан хьунин гуьгьуьлар ачухарна.

Чун абурун хизандизни мугъман хъана.

КІвалин чІехиди тир Агъмедпаша Ферзилаевичахъ галаз ихтилатар авуна.

-Агъмедпаша Ферзилаевич, чаз малум тирвал, куьне чІал хуьн патал гзаф зегъмет чІугвазва. ТІалабзава чна са гъвечІи ихтилат и кІвалахдикай авун.

- Арифдарри гъарай физ тикрарзава: «Культура квахъай халкъ вични квахъда», - лугъуз. Дидед чІал культурадин шагъ-дувул я. Эгер чна шагъ-дувудиз къуллугъ тавуртІа, тарци бегъер гъиз амукъдач, ам къурада. Чун патал лезги чІални гъакІ я.

Гъавиляй чна «Куьредин ярар» культурадин центрдин кІвалахда лезги чІал хуьниз ва ам вилик тухуниз и тешкилат арадал атай 1990-йисалай фикир гузва. Сифтени-сифте и карда чна райондин шаирар ва писателар желбнай, гуьгъуьнлай, Нариман Шамсудинович райондин Къил хъайидалай къулухъ, адан регъбервилик кваз ва лезгийрин къагъриман хва Имам Яралиеван куьмекдалди, гъар йисуз яратмишдай интеллигенциядин лезги чІалаз тешкилнавай вири районрин санал тир конференцияр кьиле тухуз башламишна. Гъар са конференциядин материалар аваз ктабарни басмадай акъудна. Библиотекайра, мектебра мярекатар кьиле тухвана.

ГъакІни, чна яратмишдай интеллигенциядин ктабар печатдай акъудиз гъазурзава. Чна акъудай важиблу ктабрикай ихътинбурун тІварар къаз жеда:

М. Бабаханован редакциядик кваз: «СтIал Сулейманан афоризмаяр», «Инсан», «Къадакъар», «Рангулат», «Сулейманаз бахшзава», «Етим Эминаз бахшзава», «Лезги чIалан аламатар»;

Арбен Къардашан «Етим Эминакай веревирдер»;

А. Камилован «Халкъдин руьгъдин гъарай» (Сулейманан музей кайила);

Гъ. Ильясован «Чи девлет»;

2015-йисалай акъатзавай «Куьредин ярар» журналар ва мсб.

Алай вахтунда Фейсбукда «Лезгийрин шиират» чинни ачухнава.

«Куьредин ярар» культурадин центрди алакьдай къайдада мектебризни куьмекар гузва.

Чалан кьайгьуда аялар кьепІина амаз, ахпани бахчайра, мектебра амаз хьунин важиблувал фикирда кьуна, чна Сухомлинскийди лагьай ихьтин гафарал амал ийизва: *«Аялрин дуьнья гуьрчегди, кьугьунринди, махаринди, музыкадинди, шикилринди, яратмишунринди хьун герек я».*

-Куьне тухузвай кІвалахда рагьметлу дидеди куьмек гузвайни?

- Гьелбетда, ада вичин рахунра кІвале, мярекатра дидед чІал тамамдиз чирун меслят кьалурдай, вични михьи литературадин чІалалди рахадай. ЧІал чир хьун патал СтІал Сулейманан шиирар кІелун меслят кьалурдай. Аквар гьалда, Сулейманан кІва-лин мелез руг акьудиз фейила, адаз шаирдин шиирри дерин таьсир авунвай.

Вичин вахтунда КІварчагьа ва Вини-СтІалдал муаллимвални авур шаир яз, ада са шумуд эсер лезги чІалаз бахшнава: «Лезги чІалакай фикирар», «ЧІал гадармир, миллетдивай жеда куьн!», «Лезгидин тІал»...

-Квез Мислимат дидедин чІаларикай кхьенвай виридалайни бегенмиш хьайи шиир гьим я?

-Гьар са шиирдихъ вичиз хас тир фикирар авайди я. Бегенмиш туширбур авач. Амма виридалайни заз «ЧІал гадармир, миллетдивай жеда куьн!» шиирди гзаф таьсирзава. Иллаки, аялри а шиир кІелдайла, са зин ваь, гзафбурун вилерилай накьвар фида.

*-Квез чиз, аялриз чІал кІан хьун, чІалал рикІ хьун нелай аслу я?
Диде-бубадилай аслу яни?*

ЧІал кІан хьун, адал рикІ хьун, иллаки, сифтени-сифте диде-бубадилай аслу я. КІвале дидени буба, вахар, стхаяр лезги чІалалди рахазватІа, аялдиз дидед чІал тамам-диз чир жеда, ада вичин фикирар маса чІаларалди ийиз алахьдач. Ахьтин аял, вичиз гьикъван хьсандиз урус, я инглис чІал чир хьайитІани, лезгийрин арада дидед чІалалди рахада. Ахьтин аял вичиз диде-бубади гузвай дуьз тербиядин иесини жеда, вичин халкъдиз къуллугьдай къегьал инсанни.

Гьелбетда, и месэла бахчайра ва мектебра тухузвай кІвалахдилайни гзаф аслу я.

Амма кІвалин тербия дуьзди ва тамамди туштІа, абурувай патахьарнавай тар дуьзариз хьун намумкин я. Чи диде Мислимата чаз чІал гьикІ кІанарнаватІа, гьакІ гьар са лезги дидедини вичин веледриз хайи чІал чирун лазим я. Гьавилай хизандин, иллаки, дидедин везифа и кІвалахда къадар авачир къван важиблуди я.

* * *

Агьмедпаша Агьмедпашаев 1991-йисалай "Куьредин ярар" культурадин центдин регьбер я. 2015-йисалай "Куьредин ярар" журналдин редакторни я. ГьакІни Агьмедпаша муаллим Россиядин журналистрин ва лезги писателрин Союзрин членни я. Адалай харат устІарвал, шиирар кхьиз, шикилар чІугваз, чІагьан ва чуьнгуьр ягьизни алакьзава...

*Зи лезги чІал алапатдин цІерид рангун гйбе я.
Багьишайбур а гйбе заз сад Аллагьни Диде я.
Гьар са халкъдихъ ава, гьелбет, ихьтин гуьзел гйбеяр,
Амма зи чІал - зи Лезги чІал виридалайни вине я.*

* * *

*Эй, инсанар, куьн я ухшар цуьквериз...
Атирлу хьухъ, уьмуьрдиз це берекаат!
Мерд инсанар, ухшар я куьн гьетериз,
Хкахьдалди, экв гуз чилиз гьерекаат!*

Саират Агъмедпашаевани

лезги литературада мягкемдиз тIвар гъатнавай шаиррикай я. Адан са ктаб Махачкалада лезги чIалал, кьвед лагъайдини Москвада урус чIалал писателрин Союзди акъудна. Рубайириз Азербайжанда, Къзахстанда, Крымда ва масанрани зурба къимет ганвайдакай малум я. Ада вичин хайи диде Мислимата къалурай рехъ давамарзава.

-Саират Ферзилаевна, куьн шаирвилел гъикI атана?

-ГъвечIи чIавалай манияр лугъунал ва къуьлер авунал зи рикI гзаф алай. Чкадин ва республикадин конкурсрани иштирак ийиз хъанай. Шиирар кIелизни заз гзаф кIандай.

Амма бязи вахтара жуваз манидалди лугъуз кIанзавай фикирар авай шиирар заз гъатзавачир. Гъа чIавуз за абур жува туькIуьриз алахъзавай. Белки гъа икI зи чинебан алакьун кардик акатна жеди. Са вахт хъайила, зун михъиз рубаияр кхъинал элячIна. Вучиз лагъайтIа, фикир жезмай къван куьрелди лугъун заз менфятлу яз аквазва.

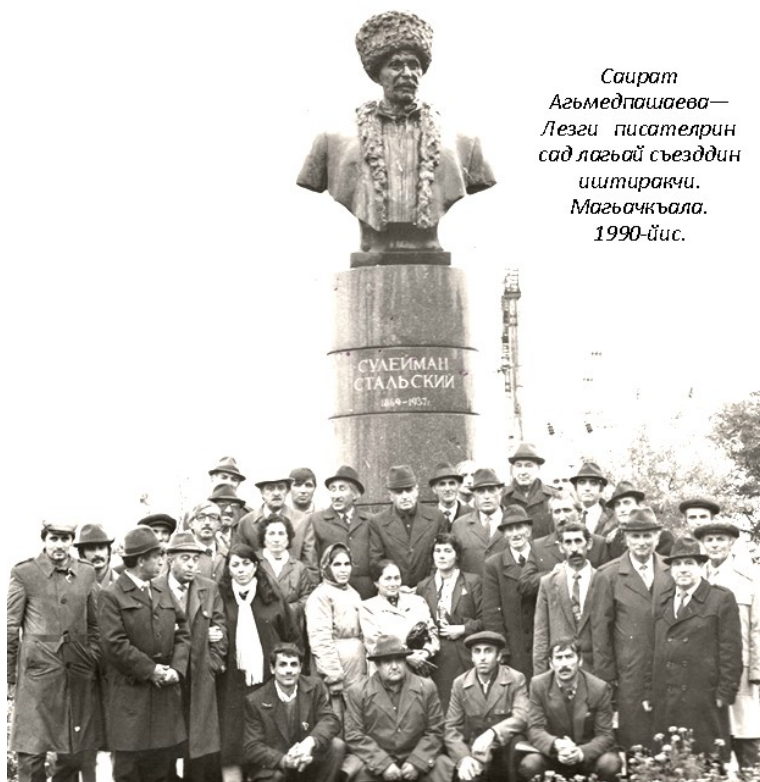
Лезги чIалалди Магъачкъалада зи «Рубаияр» ктаб ва Москвадани урус чIалалди таржумайрин ктаб «Рубаи» чапдай акъатнава.

-Къез лезги чIалакай кхъей рубаияр авани?

-За фикирзавайвал, гъар са шаирдин шиирри хъиз, лезги чIалалди кхъенвай гъар са рубаидини лезги чIал хуьник ва ам безетмишуник вичин пай кутазва.

Са рубаи лезги чIалаз талукъарнавай 2019-йисан конференциядин материалар авай ктабда гъатнава:

Саират
Агъмедпашаева—
Лезги писателрин
сад лагъай съезддин
иштиракчи.
Магъачкъала.
1990-йис.

*Акьулсузди алатда фад рекъелай,
Имансуздан туьхуьда цIай кьилелай.
Намуссузвал амукьда ви дуьньяда,
Дидедин чIал ракъурайтIа рикIелай!*

-Куьне чIал хуьн патал аялриз гьихьтин меслятар кьалурзава?

-Сифтени-сифте кIвале, куьчеда, мугьманда жуван дидед чIалалди рахух. Лезги чIалан тарсарал рикI хьухь! Жуван чIалалди кхьенвай ктабар, газетар, журналар кIела. Урус чIалалди кIелзавай материалар жуван чIалаз таржума ийиз алахь. Гьамиша жуван чIалазни жуван Ватандиз гьуьрмет ая ва вафалу хьухь!

-Шиирар кхьинилай гьейри, квез мад гьихьтин машгьулатар ава?

-Гила, са кьадар яшар хьайила, сегьнейрилай манияр лугьун, кьуьлер авун заз кутугнаваз аквазвач. Гила за абур тамамарзавайбуруз хушвилелди килигзава ва яб гузва. Жуван кьилиз атай рубайярни кхьизва.

*Дидед чIалан некIедик кIар хуькуьрмир вуна,
Ягь гадарна, чарад жувал хьуьруьрмир вуна.
Гьич затIни туш чи уьмуьрда кьизилрин гьамбар,
ЧIалан ялав, мецин ишигь туьхуьрмир вуна.*

* * *

*Михьи кас, ваз женнетди рак ачухда,
Чалкечирдан уьмуьр фида палчухда.
Ажеб жедай, гьуьцар кьилел гьамиша
АкьвазнайтIа хьсан касдин кьуллугьда.*

* * *

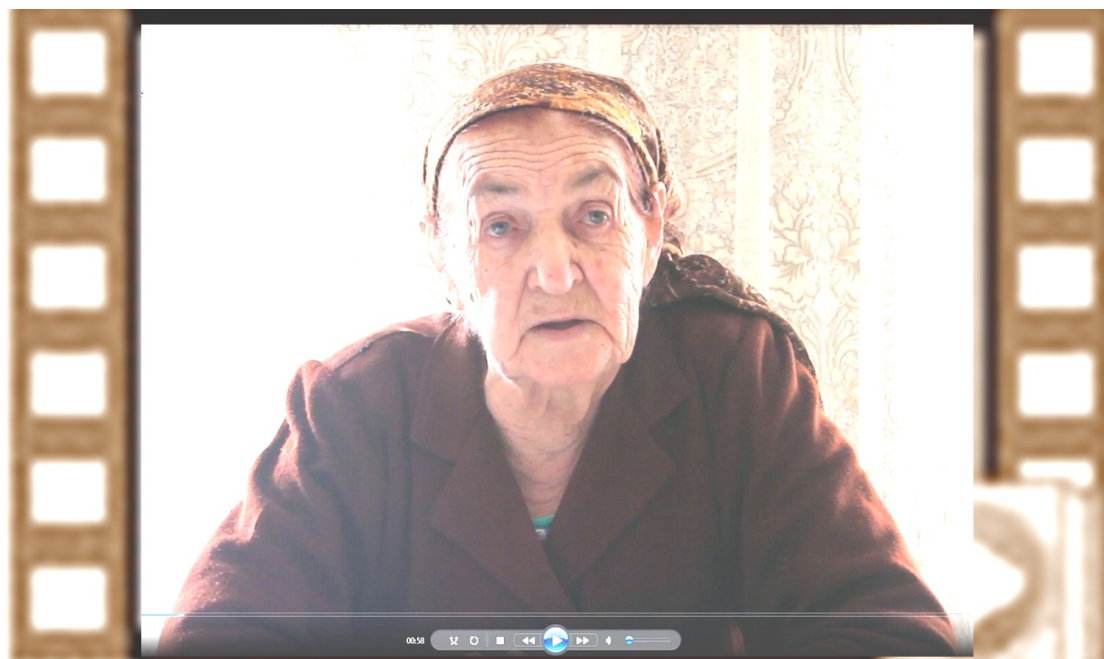
Мислимат дидедин птулризни: Заремадиз, Зугърадиз ва Рагъманаз - гъвечли чавалай шиирар клелиз гзаф кланда. Абуруни чпи Мислимат дидедихъ галаз чирай махар, шииррин бендер, къугъунар мягкемдиз риклел хуыз алахънава. Гележегдани чеб Мислимат бадеди кланарай хайи члалан къайгъударар жедайдахъ инанмиш я.

Ахмедпашаеврин хизан райондин 90 йисан къаршидиз кьиле тухвай «Хизанрин машгъулатар» конкурсда гъалиб хъана. Къасумхуър. Културадин к'вал. 2019-йис.

Хизандай гъазурай видео

Видеозаписда СтІал Мислимата вичи аял чІавуз СтІал Сулейманан цІийи кІвалериз руг акъудзавай меле гьикІ иштиракнайтІа ва ада кІелай шиирри вичиз гьихьтин таъсир авунайтІа, гьадакай ихтилат ийизва.

* * *

Дидед члал гъар са касдиз, хайи ватан хъиз, клан хъун лазим я. Члал гъар са миллетдин руьгъдин игътияж, дережа, уьлчме я. Ша чна дидед члалаз, хайи чилиз, дидебубадиз, агъзур йисаралди чахъ авай адетриз гъуьрмет ийин!

Члал хвена вичин несилрал агакъарайла, халкъдин манияр билбилрив агакъарайла, дувулар дериндиз, тарих яргъариз фейила, гележег уьтквем векилрив агакъарайла, миллет садрани квахъдач!

Зи лезги члал, дуьньядиз вун ала я.

Чими рикl хъиз, вун чаз гъакъван багъа я.

Вал рахаз чун агъзур сарлай пара я,

Шуьрбетдилаи ширин гафар, лезги члал.

М. Агъмедпашаева.

Заз зи лезги члал - зи дидед члал, гъакъикъатдани, зи диде хъиз, зи уьмуьр хъиз, кланни я, багъани.

Зи дидед члал за хуьда. Адал зун ашкъидалди рахада. Зун лезги члалан лувараллаз яшамиш жеда!

* * *

